

ומאי שנא חרש, דתקיננו ליה רבנן נשואין?

חרש, דלא אתי שלא יבוא לעולם לכלל נשואין מן התורה, תקיננו לו רבנן נשואין כדי שלא יבטל מפריה ורביה ומישובו של עולם.

אבל קטן, דאתי לכלל נשואין לכשיגדל ויהיה לאיש — לא תקיננו רבנן נשואין.

ומקשה הגמרא: והרי קטנה, שאין לה אב, דאתיא לכלל נשואין לכשתגדל, ובכל זאת תקיננו לה רבנן נשואין בקטנותה, על ידי אמה או אחיה?!

ומתרצת: התם, תיקנו לה חכמים שיוכלו להשיאה כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר.

ומאי שנא קטנה דממאנה, ועוקרת את הנישואין שתקנו לה חכמים, ומאי שנא חרשת דלא ממאנה אלא יוצאת בגט, ברמיזה.

דאם כן, אם חרשת תוכל למאן לעולם — מימנעי אינשי, ולא נסבי לה, לא ישאנה לאשה, שמא אחרי שנות נישואים רבות לא יוכל לפייסה שתשאר עמו, ותמאן בו, ותעקור נישואיה. אבל מיאונה של קטנה הרי הוא מוגבל לשנים בודדות, עד שתגדל, ולכן סבור הנושא אותה לאשה שיש בכוחו לפייסה למשך הזמן הזה בכל שעה ושעה.

ומאי שנא קטנה שנישאה על ידי אמה

ואחיה דאכלה בתרומה, ומאי שנא חרשת דלא אכלה בתרומה?

והראיה שכך הוא הדין — מהא דתנן במסכת עדויות [ז ט]:

העיד רבי יוחנן בן גודגדא:

א. על החרשת שהשיאה אביה, שיוצאה בגט, וכמו שהתבאר במשנתנו שמדובר אפילו בהשיאה אביה, שתפסו בה מן התורה. לפי שאין צורך בדעת האשה לגירושיה, ולכן אפילו גדלה, שאין אביה מקבל גיטה, יכולה היא עצמה לקבלו.

ב. ועל קטנה בת ישראל שנשאת לכהן בנישואין דרבנן — שאוכלת בתרומה מדרבנן, וכפי שהתבאר לעיל [צ א].

ומדייקת הגמרא: ואילו על חרשת, שדיבר בה רבי יוחנן בן גודגדא בתחילת דבריו, שיוצאת בגט, הוא לא העיד שאוכלת בתרומה, ומשמע מכך, כי חרשת — לא אכלה אפילו לא בתרומה דרבנן.

ותיקשי, מאי שנא חרשת מקטנה?

ומשנינן: גזירה שמא אם יאכיל כהן פקח שנשא חרשת אותה בתרומה, יאכיל חרש כהן בחרשת ישראל שנשא אותה לאשה. (1)

אך מקשה הגמרא: מדוע שלא תאכל חרשת שהיא אשת כהן חרש בתרומה? וליכול,

דין מצווין עליו להפרישו, וחרשת הרי הוא כקטנה לענין זה.

אלא התירוץ הוא, שגזרו חכמים משום החשש שיבוא כהן חרש להאכיל ישראלית פקחת, שחיובה במיתה, על אכילת תרומה בזרות

1. ומבאר רש"י שאין זה תירוץ מעולה, כי מה זה משנה אם כהן פקח מאכיל חרשת או כהן חרש מאכיל חרשת, והרי בשני המקרים מדובר בנישואין דרבנן, כשצד ההיתר שלהן באכילת תרומה הוא משום ש"קטן אוכל נבילות אין בית

ירצו לגרשה, שהרי אין בה דעה, ויש להם חשש שלא יחזיקו נשואיהם מעמד לאורך ימים ושנים.

ומבאר הגמרא:

וקטנה — מנלן דאית לה כתובה?

דתנן במסכת כתובות [ק ב]: **הממאנת, היוצאת ממנו בעל כרחו, וה"שנייה לעריות,** האסורה עליו מדברי סופרים, **ואיילונית,** שקידושיה בטעות — **אין להן כתובה.**

ומוכח, שרק לאלו אין כתובה.

אבל זאת שהיא **יוצאה בנט,** והיא **קטנה — יש לה כתובה,** לפי שהוא זה שמוציאה ממנו!

וחרשת — מנלן דלית לה כתובה?

כמו שמוכח מהא **דתניא:** **חרש ושוטה שנשאו פקחות —**

הרי **אע"פ שנתפקח החרש, ונשתפה השוטה — אין להם לנשותיהם, עליהם, כלום.**

שהיות ובשעת שקידשו את נשותיהם לא היו ברי דעה — אין הם חייבים לנשותיהם

תאכל החרשת בתרומה, ואין לנו להתערב ולמונעה מאכילתה, שהרי חרשת דינה הוא כקטן, ואכילתה בתרומה — בגדר "קטן **אוכל נבלות**" הוא, ואין אנו מצווים למנוע מהקטן מלאכול דבר איסור?!

ומשנינן: **גזירה שמא יאכיל כהן חרש בפקחת.**

ואת הפקחת מצווה בית דין למנוע מאכילת איסור.

אך עדיין מקשה הגמרא:

ואפילו כהן **חרש בפקחת — נמי ליכול** בתרומה דרבנן, שהיות ותיקנו להם חכמים קידושין שפיר מאכיל החרש את הפקחת בתרומה מדרבנן?!

ומשנינן: אכן בתרומה דרבנן הוא מאכיל. ומה שגזרו, הוא **בתרומה דאורייתא.**

ועוד הוינן בה: **ומאי שנא קטנה, דאית שיש לה כתובה** [ולהלן יבואר מנין לנו שיש חילוק בענין חיוב כתובה בין קטנה לחרשת], ואילו לחרשת אין כתובה?

דאם כן, שיהיה חיוב כתובה לחרשת — **מימנעי אינשי, ולא נסבי לה,** ולא ישאו חרשת, כדי שלא יצטרכו לשלם כתובה אם

מאכיל חרשת, יטעו לחשוב שכך הוא גם באופן הפוך, שמאכיל כהן חרש אפילו פקחת.

כי חרש בפקחת יכול להתחלף לאנשים בחרש ופקחת, אבל לא מתחלף להם פקח בחרשת — בחרש בפקחת.

אבל בקטנה אין מקום לגזור על קטנה לגדול, שמא יבוא קטן להאכיל תרומה לגדולה, היות ולקטן אין נישואין.

[וכפי שיבואר במסקנה, שאכן זהו טעם הגזירה]. והניחה הגמרא עתה, שהחשש אשר בגללו אסרו חכמים על חרשת שהיא אשת כהן פקח לאכול בתרומה, הוא משום שיבוא גם כהן חרש להאכיל את אשתו החרשת, ומשם יבוא לכלל טעות, שאפילו כהן חרש שנשא פקחת יאכילנה בתרומה, בעוד שהיא חייבת מיתה על אכילתו. אבל אין מקום לחשוש שאם יראו שפקח

כתובה. אלא, יכולים הם לגרשן עתה, מקידושי דרבנן שתיקנו להם בהיותם חסרי דעה, בלי לתת להן כתובה.

אבל, אם משהתפקחו רצו להמשיך ולקיימן — יש להם לנשותיהם כתובה.

ופקה שנשא הרשת או שוטה, שאינו חייב לתת לה כתובה, אפילו כתב לה מאה מנה בכתובתה — כתובתה קיימת, מפני שרצה לזוק [להיות ניזק] בנכסיו, כשהתחייב לה מעצמו התחייבות שאינו חייב בה.

ומוכיחה הגמרא: טעמא דרצה להתחייב לה מעצמו, ולהיות ניזק בנכסיו, לכן יש לה לחרשת כתובה.

הא לא רצה הבעל להתחייב לה מעצמו — אין לה כתובה. וטעמו של דבר, דאם כן יהיה חייב לתת לה כתובה מתקנת חכמים — מימנעי אינשי, ימנעו האנשים, ולא נסבי לה, ולא ישאו אשה חרשת.

ופרכינן: אי הכי, שסיבת הפטור מחיוב הכתובה, היא כדי שלא ימנעו האנשים מלשאת חרשת, נאמר מהטעם הזה שיש צד להיפך —

פקחת המסכימה להנשא לחרש — ליתקן לה כתובה, מחמת הטעם הזה, דאם כן, שלא יהיה לה כתובה — מימנעי הפקחות ולא מינסבי לחרשים! ?

ומשנינן: יותר משהאיש רוצה לישא — אשה רוצה להנשא. ולכן אין לנו לדאוג

לתקנת האנשים החרשים שיסכימו הנשים להנשא להם.

ומביאה הגמרא מעשה בכהוא חרש, דהוה בשבכותיה שגר בשכנותו דרב מלכיו.

אנסביה איתתא השיא לו רב מלכיו אשה פקחת, וכתב לה החרש, בהשפעתו של רב מלכיו, ארבע מאה זוזי מנכסיה [מנכסיו].

אמר רבא: מאן הכי, מיהו החכם כרב מלכיו, דגברא רבה הוא!

קסבר רב מלכיו, שהשפיע עליו לכתוב לה כתובה כה גבוהה שהדבר משתלם לטובתו של החרש, וראוי לשכנעו לעשות כן.

שהרי אילו רצה החרש הזה שפחה לשמשו — מי לא זבנינן ליה! ?

האם בית דין או אפוטרופוס שלו לא היו משלמים לה סכום כזה כדי שתשמשנו כל ימי חייה?

אם כן, כל שכן הכא, דאיכא תרתין, שיש לו לחרש שני דברים בסכום הזה, גם אשה, וגם מי שתטפל בו.

אמר רב חייא בר אשי אמר שמואל: אשת חרש — אין חייבין עליה אשם תלוי.

דהיינו, אין כל ספק שמא יש בו בחרש דעת, ומספק אשתו מקודשת מן התורה, ומי שבא עליה חייב קרבן אשם תלוי, הבא על הספק.

ותוס' לשיטתם שמדרבנן יש נישואין גם לקטן, אם כי אין אלו נישואין גמורים, אלא מועילים רק שלא תהא זאת זנות בעלמא.

וכתבו התוס' שלא חששו שמא יאכיל קטן בגדולה, ולכן לא גזרו שלא תאכל קטנה בתרומה שמא יבוא קטן להאכיל גדולה.

אלא — ודאי החרש, חסר דעה הוא. וקידושיו אינם קידושין מן התורה.

לימא מסייע ליה לשמואל מהמשנה במסכת תרומות [ה א]:

דתנן: חמשה לא יתרמו. ואם תרמו — אפילו בדיעבד אין תרומתן תרומה.

ואלו הן: חרש, שוטה וקטן.

והתורם את שאינו שלו, כשלא עשאו בעל הפירות שליח לתרום את פירותיו.⁽²⁾

ועובד כוכבים שתרם של ישראל, אפילו תרם אותן ברשות, בשליחות בעליו הישראל — אין תרומתו תרומה, כיון שאין הנכרי בתורת שליחות, ובלי תורת שליחות אין אדם יכול לתרום דבר שאינו שלו.

ומוכח מהמשנה הזאת, שאין תרומתו של החרש נחשבת בכלל תרומה, אפילו אם הוא תרם, בדיעבד.

כי אם בדיעבד היתה תרומתו תרומה, מספק, היה צריך התנא של המשנה לומר: תרומתו של חרש תרומה, ויחזור בעליו של הטבל ויתרום שוב.

ודוחה הגמרא את הסיוע לדברי שמואל —

כי אפשר לומר, שהוא, שמואל, דאמר, סובר הוא כרבי אלעזר, שלפיו חרש הוא "ספק בר דעת" מן התורה. ולפי רבי אלעזר, אם

תרם החרש, תרומתו היא ספק מן התורה, וחולק רבי אלעזר על משנתנו.

ויתכן כי שמואל סובר כרבי אלעזר, שחרש הוא ספק בר דעת מן התורה.

דתניא: רבי יצחק אומר משום רבי אלעזר: תרומת חרש — לא תצא לחולין מפני שהוא ספק בר דעת.

ומה שפוטר שמואל את מי שבא על אשת חרש מאשם תלוי, הוא משום שלא בכל מקרה של ספק חייבים אשם תלוי.

ומבאר עתה הגמרא ענין זה:

שהרי לכאורה יש לתמוה: אי סבירא ליה שמואל כרבי אלעזר — אשם תלוי נמי ליחייב זה שבא על אשת חרש!?

ויש ליישב, שיש לומר כי בעי, צריך לפי שמואל, כדי לחייב באשם תלוי, שיהיה הספק בחתיכה אחת משתי חתיכות, כגון שהיו שתי חתיכות, אחת מהן חלב והשניה שומן, ואינו יודע איזה חתיכה אכל.

אבל אם היתה חתיכה אחת בלבד, שהיה בה ספק אם היא חלב או שומן, ואכלה, ועתה מסתפק אם אכל חלב או שומן — אין חייבים על האכילה הזאת אשם תלוי.

וסבור שמואל, שהיות ואמרה התורה בקרבן אשם תלוי "ועשה אחת מכל מצוות ה' אשר לא תעשינה" [ויקרא ה], ו"מצוות" לשון

2. האחרונים דנו האם אפשר להפריש תרומה או חלה מדין זכין לאדם שלא בפניו. והדבר תלוי בשאלה אם זכיה היא מדין שליחות.

ומוכחים תוס' את שיטתם מדברי הגמרא לעיל סב ב שיש מעלה להשיא את הבנים סמוך לפרקן, דהיינו, לפני שנהיו גדולים.

אמר רב חייא בר אשי אמר שמואל: אשת חרש — חייבין עליה אשם תלוי! מיתבי מהא דתנן: חמשה לא יתרומו! וביניהם חרש, שאם תרם אין תרומתו, ואפילו לא ספק תרומה, ומוכח שאין החרש בר דעת כלל.

ומשנינן: סבר לה שמואל כרבי אלעזר שגם בתרומה מפריש חרש מספק, כי יש ספק אם יש לו דעת או לאו.

בעא רב אשי: מאי טעמא דרבי אלעזר, הסובר שחרש תורם מספק, היות שיתכן ויש בו דעה — כיצד הוא סובר בדין הבא על אשת חרש? —

האם לדעתו של רבי אלעזר חייב אשם תלוי, או לא?

וצידי הספק הם:

האם מיפשט פשיטא ליה לרבי אלעזר דחרש דעתא קלישתא הוא. שדעתו דקה ומועטת, ואינה מחודדת כשאר אנשים, אבל דעה זו קבועה בו כל ימי חייו, ואינה משתנה לעתים.

ומיהו, מספקא ליה —

אי דעתא צילתא, האם דעתו הקלושה של החרש היא צלולה, ובדבר שהוא נותן דעתו, הוא עושה אותו בכוונה כפקח,

אי לאו דעתא צילתא, שאיננו יכול לכוון ק"ג-ב דעתו כפקח, היות ותמיד דעתו אינה צלולה.

רבים הוא, משמע מהכתוב שדוקא אם עשה אחת מתוך השתיים, שאחת היתר והשניה איסור, והוא לא יודע איזה אכל, אז הוא חייב בקרבן אשם תלוי [שמחירו קבוע, כסף שקלים].

ולא אם אכל חתיכה אחת, שהיא ספק איסור ספק היתר. שאז אינו מביא אשם תלוי.

ולכן, הבא על אשת חרש, שאין הספק אלא בה עצמה, אם הועילו בה קידושי החרש מן התורה, או לא, ואין כאן ספק של אחת מתוך שתיים, הרי הוא פטור מאשם תלוי.

ומקשה הגמרא: מאחר שאמרת שסובר שמואל כרבי אלעזר, ולכן הוא אומר שתרומתו של חרש היא תרומה מספק, הרי באשם תלוי באופן שכזה רבי אלעזר עצמו מחייבו —

והתניא: רבי אלעזר אומר: כוי, שהוא ספק חיה, וחלב חיה מותר, ספק בהמה, שחלבה אסור — חייבין על אכילת חלבו אשם תלוי.

והרי אכילת חלב הכוי, ספק בחתיכה אחת הוא, ובכל אופן מחייבו רבי אלעזר אשם תלוי!

ומשנינן: שמואל — סבר כרבי אלעזר בחדא, בהפרשת תרומה של חרש, שהיא ספק תרומה מן התורה, ופליגי עליה בחדא, בדין חיוב אשם, ולדברי שמואל חייבים אשם תלוי אפילו בספק של חתיכה אחת בפני עצמה.

ואיכא דאמרי —